

سنگرهای مقابله با اسلام‌زدایی/ تجلی پیوند روشنفکری مذهبی و مبارزه سنتی

تاریخ معاصر ایران با نام مساجدی گره خورده است که فراتر از یک مکان عبادی، به مثابه سنگرهای استراتژیک، پارلمان‌های مردمی و مراکز کادرسازی عمل کردند.

تاریخ معاصر ایران با نام مساجدی گره خورده است که فراتر از یک مکان عبادی، به مثابه سنگرهای استراتژیک، پارلمان‌های مردمی و مراکز کادرسازی عمل کردند.

به گزارش خبرنگار مهر، تاریخ معاصر ایران با نام مساجدی گره خورده است که فراتر از یک مکان عبادی، به مثابه سنگرهای استراتژیک، پارلمان‌های مردمی و مراکز کادرسازی عمل کردند. انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ به رهبری امام خمینی (ره)، نهضتی بود که ریشه در محراب و منبر داشت و در این میان، برخی مساجد و مراکز مذهبی همچون مسجدالجواد، مسجد قبا، حسینیه ارشاد و مساجد محوری تبریز مانند مسجد شعبان، نقشی بی بدیل در سازماندهی توده‌ها و مقابله با ایدئولوژی زدایی رژیم پهلوی ایفا کردند. این گزارش به بررسی نقش محوری این پایگاه‌ها در پیروزی انقلاب می‌پردازد.

مسجدالجواد (ع)؛ تجلی پیوند روشنفکری مذهبی و مبارزه سنتی

مسجدالجواد که به عنوان نخستین مسجد مدرن ایران با معماری منحصربه‌فرد در میدان هفتم تیر (بیست و پنج شهریور سابق) شناخته می‌شود، در دوران پیش از انقلاب به کانون تحرکات نخبگان و انجمن‌های اسلامی تبدیل شده بود. حضور شهید آیت الله مطهری در این مسجد بین سال‌های ۱۳۴۹ تا ۱۳۵۱، نقطه عطفی در فعالیت‌های آن بود. مطهری با درک عمیق از نیازهای زمانه، این مکان را به مرکزی برای تجمع انجمن‌های تخصصی همچون انجمن مهندسين، پزشکان و دانشجویان تبدیل کرد.

مسجدالجواد تنها یک پایگاه برای اقامه نماز نبود؛ بلکه تربیونی برای تبیین جهان بینی اسلامی در برابر مکاتب مادی گرا به شمار می‌رفت. سخنرانانی چون آیت الله امامی کاشانی، شهید محلاتی و استاد فلسفی با دعوت شهید مطهری در این مسجد حضور می‌یافتند و با بیانات خود، آگاهی سیاسی مردم را ارتقا می‌دادند. شدت فعالیت‌های ضد رژیم در این مسجد به قدری بود که ساواک در سال ۱۳۵۱ به دستور مستقیم شاه، حکم به تعطیلی آن داد. این اقدام نشان دهنده هراس رژیم از توان تشکیلاتی مساجد در پیوند میان قشر تحصیل کرده و روحانیت مبارز بود.

حسینیه ارشاد؛ سنگر مقابله با اسلام‌زدایی و باستان‌گرایی افراطی

رژیم پهلوی با ترویج شعار باستان‌گرایی و تجددگرایی غربی، در پی حذف تدریجی نمادهای اسلامی از بطن جامعه بود. در چنین اتمسفری، حسینیه ارشاد به عنوان سنگری نوین برای دفاع از هویت اسلامی ظاهر شد. این مرکز مذهبی-فرهنگی که از سال ۱۳۴۴ تا ۱۳۵۲ فعالیت مستمر داشت، با هدف پاسخگویی به شبهات نسل جوان و مقابله با موج اسلام ستیزی بنا شده بود.

حسینیه ارشاد با بهره‌گیری از شیوه‌های نوین تبلیغی و جذب چهره‌هایی چون دکتر علی شریعتی و شهید مطهری، توانست پلی میان حوزه و دانشگاه بنا کند. این مرکز، اسلام را به عنوان یک ایدئولوژی پویا و رهایی بخش معرفی می‌کرد که قادر است در برابر استعمار فرهنگی و استبداد سیاسی قد علم کند. اگرچه رژیم در نهایت دستور تعطیلی حسینیه ارشاد را صادر کرد، اما بذره‌های آگاهی که در این فضا کاشته شد، در سال‌های منتهی به ۱۳۵۷ به ثمر نشست و بخش وسیعی از بدنه دانشگاهی را به صفوف انقلابیون پیوند داد.

مسجد قبا؛ مرکز ثقل دیپلماسی انقلابی و خدمات اجتماعی

مسجد قبا در شمال تهران، تحت مدیریت هوشمندانه شهید آیت الله دکتر محمد مفتاح، به یکی از فعال‌ترین هسته‌های مبارزاتی تبدیل شد. ویژگی بارز مسجد قبا، پیوند عمیق میان فعالیت‌های سیاسی و خدمات اجتماعی بود. شهید مفتاح با تأسیس کتابخانه ای غنی، کتاب‌های نایاب و انقلابی را با تخفیف در اختیار جوانان قرار می‌داد و به شبهات ذهنی آنان پاسخ می‌گفت.

نقطه اوج فعالیت‌های مسجد قبا در ماه مبارک رمضان سال ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ رقم خورد. سخنرانی‌های پرشور در این مسجد، جمعیت‌های چند ده هزار نفری را به سوی خود می‌کشاند. برگزاری اولین نماز عید فطر در تپه‌های قیطریه که جرقه‌ای برای

راهپیمایی های عظیم بعدی بود، از دل برنامه ریزی های این مسجد برخاست. مسجد قبا عملاً به مرکز شبکه ارتباطی میان رهبران انقلاب و توده های مردم تبدیل شده بود و با سازماندهی کمک های مردمی، در زمان اعتصابات و درگیری ها، باری از دوش نیازمندان برمی داشت.

مسجد شعبان و مقبره تبریز؛ قلب تپنده قیام آذربایجان

اگر تهران را مرکز سیاسی انقلاب بدانیم، تبریز همواره به عنوان موتور محرک نهضت شناخته می شد و مسجد شعبان خط مقدم این مبارزه بود. این مسجد که به برکت حضور شهید محراب، آیت الله قاضی طباطبایی، اعتبار یافته بود، به کانون اصلی انتشار اعلامیه های امام خمینی (ره) در شمال غرب کشور تبدیل گشت.

آیت الله قاضی طباطبایی، نماینده امام در آذربایجان، از منبر مسجد شعبان برای افشای جنایات رژیم استفاده می کرد. حوادث مهمی چون قیام ۲۹ بهمن تبریز که در چهلم شهدای قم رخ داد، ریشه در سازماندهی های صورت گرفته در مسجد شعبان و مسجد مقبره داشت. این مساجد نه تنها مکان تجمع، بلکه محل اصلی کادرسازی و تشکیل اولین کمیته های صیانت از انقلاب پس از پیروزی بودند. در روزهای پراشتاب بهمن ۵۷، مسجد مقبره و شعبان شبانه روزی فعالیت می کردند؛ روزها سخنرانی و راهپیمایی و شب ها توزیع اعلامیه و عکس های امام که توسط جوانان انقلابی تکثیر می شد.

مساجد در جریان انقلاب اسلامی صرفاً یک فضای فیزیکی نبودند، بلکه به عنوان یک «رسانه جمعی قدرتمند» عمل کردند که رژیم پهلوی با وجود برخورداری از رادیو، تلویزیون و مطبوعات، توان مقابله با آن را نداشت. شبکه مساجد سراسر کشور، پیام های رهبری نهضت را در کمترین زمان به دورترین نقاط منتقل می کرد. مساجد با تربیت نیروهای مخلص و شجاع، وظیفه حفاظت از محلات، اداره اعتصابات و در نهایت سرنگونی ساختارهای فرسوده پهلوی را بر عهده گرفتند. پیروزی انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷، در حقیقت پیروزی سنگری بود که از مسجد آغاز شده و به خیابان ها امتداد یافته بود. نام های بلندی چون مطهری، مفتاح، قاضی طباطبایی و باهنر، در کنار نام مساجدی چون الجواد، قبا و شعبان، تا همیشه به عنوان ارکان هویت بخش و پیروزی آفرین این نهضت در حافظه تاریخی ملت ایران باقی خواهد ماند. مساجد ثابت کردند که وقتی ایمان مذهبی با بصیرت سیاسی گره بخورد، هیچ قدرتی توان ایستادگی در برابر اراده ملت را نخواهد داشت.